

บทที่ 6

สรุปและข้อ เสนอแนะ

สรุปผลการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพทาง เศรษฐกิจ สังคม และลักษณะทางประชากรของสตรี กับความมุ่งหวังของสตรีเกี่ยวกับระดับการศึกษาของบุตร โดยใช้หน่วยตัวอย่างของโครงการสำรวจประชากรและการอนามัยในประเทศไทย พ.ศ. 2530 ซึ่งเป็นสตรีที่สมรสแล้วอายุระหว่าง 15-49 ปี รวมทั้งสิ้น 6,775 ราย แต่เพื่อให้อัตราคล้อยกับระเบียบวิธีวิจัยของการวิจัยครั้งนี้ จึงได้คัดเลือกเอาเฉพาะสตรีที่มีบุตรที่กำลังเรียนอยู่ในชั้น ประถมศึกษาปีที่ 6 และ/หรือ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และ/หรือ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 รวมหน่วย ตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ 924 ราย ผลการศึกษาสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. ประเภทอาชีพของสตรี โดยทั่วไปแล้วพบว่า ประเภทอาชีพของสตรีมีอิทธิพลต่อความมุ่งหวังของสตรีเกี่ยวกับระดับการศึกษาของบุตร โดยสตรีที่ประกอบอาชีพนอกภาค เกษตรกรรมมักจะมุ่งหวังให้บุตรของตน เรียนจบในระดับที่สูงกว่าสตรีที่ประกอบอาชีพในภาค เกษตรกรรม ความสัมพันธ์ดังกล่าว เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ แม้ว่าจะใช้ประเภทอาชีพของสามีและระดับการศึกษาของสามี เป็นตัวแปรควบคุมก็ไม่มีผลทำให้แบบแผนความสัมพันธ์ส่วนใหญ่ เปลี่ยนไปจาก เดิมมากนัก อย่างไรก็ตาม เนื่องจากประเภทอาชีพของสามีและระดับการศึกษาของสามี มีความสัมพันธ์กับประเภทอาชีพของสตรีสูงมาก ดังนั้น เมื่อใช้ประเภทอาชีพของสามีและระดับการศึกษาของสามี เป็นตัวแปรควบคุม จึงทำให้จำนวนตัวอย่างในสตรีบางกลุ่ม เหลือน้อยมากจนไม่สามารถวิเคราะห์ได้

2. สถานภาพทางทรัพย์สินของครัวเรือน ผลการศึกษาในประเด็นนี้สรุปได้ว่า สถานภาพทางทรัพย์สินของครัวเรือนมีความสัมพันธ์ในเชิงบวกอย่างชัดเจนกับความมุ่งหวังของสตรีเกี่ยวกับระดับการศึกษาของบุตรตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ โดยสตรีที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนที่มีสถานภาพทางทรัพย์สินสูง มักจะมุ่งหวังให้บุตร เรียนจบในระดับที่สูงกว่าสตรีที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนที่มีสถานภาพทางทรัพย์สินต่ำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มสตรีที่มีบุตรกำลัง เรียนในชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งพบว่าตัวแปรทั้งสองมีความสัมพันธ์กันสูงมาก ส่วนในกลุ่มสตรีที่มีบุตรกำลัง เรียนในชั้นมัธยมศึกษา

ปีที่ 6 พบว่า ความสัมพันธ์ดังกล่าวไม่มีนัยสำคัญทางสถิติเพียงพอ จึงตั้ง เป็นข้อสังเกตประการหนึ่ง ว่า สตรีที่มีบุตรกำลังเรียนในชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย มักจะมุ่งหวังให้บุตรเรียนจบในระดับสูง โดยที่สถานภาพทาง เศรษฐกิจไม่มีอิทธิพลต่อความมุ่งหวังของสตรีมากนัก

3. ระดับการศึกษาของสตรี การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างระดับการศึกษาของ สตรีกับความมุ่งหวังของสตรี เกี่ยวกับระดับการศึกษาของบุตรนั้นพบว่าตัวแปรทั้งสองสัมพันธ์กันในเชิงบวกอย่างชัดเจน กล่าวคือ สตรีที่มีการศึกษาระดับสูงมักจะมีบุตรของตนเรียนจบในระดับที่สูงกว่าสตรีที่มีการศึกษาระดับต่ำ ซึ่งแบบแผนความสัมพันธ์นี้พบในท่านองเดียวกันทั้ง 3 กลุ่ม คือทั้งกลุ่มสตรีที่มีบุตรกำลังเรียนในชั้นประถมศึกษาปีที่ 6, ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 แต่ระดับการศึกษาของสตรีจะมีอิทธิพลต่อความมุ่งหวังของสตรีเกี่ยวกับระดับการศึกษาของ บุตรน้อยลงในกลุ่มสตรีที่มีบุตรกำลังเรียนในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ตามลำดับ นอกจากนี้ยังได้ข้อสรุปว่าระดับการศึกษาของสตรี เป็นตัวแปรที่มีผลโดยตรงต่อความมุ่งหวังของสตรี เกี่ยวกับระดับการศึกษาของบุตร โดยไม่ขึ้นอยู่กับประเภทอาชีพของสามีและระดับการศึกษาของ สามีมากนัก

4. เขตที่อยู่อาศัย ผลการวิเคราะห์ในประเด็นนี้ พบว่าสตรีที่อาศัยอยู่ใน เขตเมือง มีความมุ่งหวังเกี่ยวกับระดับการศึกษาของบุตรสูงกว่าสตรีที่อาศัยอยู่ใน เขตชนบทอย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติ โดยพบแบบแผนความสัมพันธ์นี้ทั้งในกลุ่มสตรีที่มีบุตรกำลังเรียนในชั้นประถมศึกษาปีที่ 6, ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 แต่เมื่อนำประเภทอาชีพของสามี เข้ามาร่วมพิจารณา ด้วย จะพบว่าแบบแผนความสัมพันธ์ยังคงเหมือน เดิมก็แต่ เฉพาะในกลุ่มสตรีที่มีบุตรกำลังเรียนในชั้น ประถมศึกษาปีที่ 6 และสามีประกอบอาชีพนอกภาค เกษตรกรรม เท่านั้น ส่วนกลุ่มสตรีที่มีบุตรกำลัง เรียนในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และสามีประกอบอาชีพนอกภาค เกษตรกรรม กลับพบความแตกต่าง ดังกล่าวเพียง เล็กน้อยจนไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ และ เมื่อนำระดับการศึกษาของสามี เข้ามาร่วม พิจารณาด้วยก็พบว่า ทั้งกลุ่มสตรีที่มีบุตรกำลังเรียนในชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และชั้นมัธยมศึกษาปี ที่ 3 ต่างก็มีแบบแผนความสัมพันธ์ระหว่างความมุ่งหวังของสตรีกับ เขตที่อยู่อาศัยในลักษณะ เดียวกัน คือ เฉพาะในกลุ่มสตรีที่สามีได้รับการศึกษาต่ำกว่าระดับมัธยมศึกษา เท่านั้นที่พบว่า สตรีที่อาศัยอยู่ ใน เขตเมืองมุ่งหวังให้บุตรเรียนจบในระดับที่สูงกว่าสตรีอาศัยอยู่ใน เขตชนบท ส่วนในกลุ่มสตรีที่ สามีได้รับการศึกษาสูงกว่านี้กลับพบว่าสตรีที่อาศัยอยู่ใน เขต เมืองกับสตรีที่อาศัยอยู่ใน เขตชนบทมี ความมุ่งหวังแตกต่างกัน เพียง เล็กน้อยจนไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

5. จำนวนชนิดของสื่อสารมวลชนที่เปิดรับ ความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดรับสื่อสารมวลชน กับความมุ่งหวังของสตรีเกี่ยวกับระดับการศึกษาของบุตร พบว่าเป็นความสัมพันธ์ในเชิงบวกอย่างชัดเจนตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ กล่าวคือ สตรีที่เปิดรับสื่อสารมวลชนหลายชนิด มักจะมีความมุ่งหวังเกี่ยวกับระดับการศึกษาของบุตรที่สูงกว่าสตรีที่เปิดรับสื่อสารมวลชนน้อยชนิดหรือไม่เปิดรับสื่อสารมวลชนเลย ซึ่งแม้ว่าจะนำประเภทอาชีพของสามีและระดับการศึกษาของสามี เข้ามาร่วมพิจารณาในฐานะตัวแปรควบคุม ก็ไม่ได้ทำให้แบบแผนความสัมพันธ์ดังกล่าวเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมากนัก

6. ค่านิยมเกี่ยวกับการศึกษา การพิจารณาความสัมพันธ์เบื้องต้นระหว่างค่านิยมเกี่ยวกับการศึกษา กับความมุ่งหวังของสตรีเกี่ยวกับระดับการศึกษาของบุตร พบว่าตัวแปรทั้งสองมีความสัมพันธ์กันในเชิงบวกอย่างชัดเจน เฉพาะในกลุ่มสตรีที่มีบุตรกำลังเรียนในชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เท่านั้น กล่าวคือ สตรีที่มีค่านิยมเกี่ยวกับการศึกษาในระดับสูง มีความมุ่งหวังเกี่ยวกับระดับการศึกษาของบุตรสูงกว่าสตรีที่นิยมเกี่ยวกับการศึกษาในระดับต่ำ และไม่ว่าจะตรวจสอบความสัมพันธ์นี้ด้วยการควบคุมตัวแปรประเภทอาชีพของสามีหรือระดับการศึกษาของสามี ก็ยังพบว่า แบบแผนความสัมพันธ์ไม่เปลี่ยนแปลงจากเดิมมากนัก สำหรับกลุ่มสตรีที่มีบุตรกำลังเรียนในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 นั้น กลับพบว่า ลักษณะความสัมพันธ์โดยทั่วไปไม่ชัดเจนนัก และส่วนใหญ่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

7. อายุของสตรี ผลการศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างอายุของสตรีกับความมุ่งหวังของสตรีเกี่ยวกับระดับการศึกษาของบุตรในกลุ่มสตรีทั้งสามกลุ่ม คือ ทั้งในกลุ่มสตรีที่มีบุตรกำลังเรียนในชั้นประถมศึกษาปีที่ 6, ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 พบว่า อายุของสตรีไม่มีอิทธิพลต่อความมุ่งหวังของสตรีเกี่ยวกับระดับการศึกษาของบุตรแต่อย่างใด ไม่ว่าจะใช้ประเภทอาชีพของสามีหรือระดับการศึกษาของสามีเป็นตัวแปรควบคุม แสดงว่า ในการแสดงความคิดเห็นของสตรีเกี่ยวกับระดับการศึกษาของบุตรนั้น สตรีส่วนใหญ่มักจะไม่คำนึงถึงประสบการณ์เกี่ยวกับการศึกษาที่ผ่านมาในแต่ละช่วงวัยของตน หรืออาจเป็นไปได้ที่สตรีต่างก็ยึดประสบการณ์ในช่วงระยะเวลาปัจจุบันมากกว่าประสบการณ์ในอดีต ดังนั้น แม้สตรีผู้ให้สัมภาษณ์จะต่างรุ่นกัน (อายุต่างกัน) ก็ จะแสดงความคิดเห็นในเรื่องนี้ไม่แตกต่างกัน จึงต้องปฏิเสธสมมติฐานที่ว่า "สตรีที่อายุน้อยจะมุ่งหวังให้บุตรเรียนจบในระดับที่สูงกว่าสตรีที่อายุมาก"

8. เพศของบุตร โดยทั่วไปพบว่า ความมุ่งหวังของสตรีเกี่ยวกับระดับการศึกษาของบุตรไม่ได้ขึ้นอยู่กับเพศของบุตร สตรีส่วนใหญ่มุ่งหวังให้บุตรชายและบุตรหญิงได้รับการศึกษาในระดับที่ใกล้เคียงกัน ข้อค้นพบนี้สะท้อนให้เห็นว่า ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาระหว่างบุตรชายกับบุตรหญิงที่เคยปรากฏในอดีตได้ลดลงไปอย่างมาก จนอาจกล่าวได้ว่า ไม่มีความเหลื่อมล้ำทางเพศเกี่ยวกับการศึกษาของบุตรในสังคมไทยปัจจุบันแล้ว ข้อค้นพบดังกล่าว นับว่าเป็นปรากฏการณ์ที่ดีสำหรับการพัฒนาสถานภาพสตรีไทยในอนาคต

9. จำนวนบุตรที่มีชีวิต ในกลุ่มสตรีที่มีบุตรกำลังเรียนในชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่าความสัมพันธ์ระหว่างจำนวนบุตรที่มีชีวิตกับความมุ่งหวังของสตรีเกี่ยวกับระดับการศึกษาของบุตร มีความสัมพันธ์ในเชิงลบต่อกันตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ คือ สตรีที่มีบุตรจำนวนน้อยมุ่งหวังให้บุตรได้รับการศึกษาในระดับที่สูงกว่าสตรีที่มีบุตรจำนวนมาก ไม่ว่าจะใช้ประเภทอาชีพของสามีหรือระดับการศึกษาของสามี เป็นตัวแปรควบคุมก็ตาม ส่วนในกลุ่มสตรีที่มีบุตรกำลังเรียนในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 นั้น ในเบื้องต้นพบว่าเป็นความสัมพันธ์เชิงลบ แต่หลังจากควบคุมด้วยประเภทอาชีพของสามีและระดับการศึกษาของสามีแล้ว กลับพบว่าความสัมพันธ์เดิมลดลงไปอย่างมาก และในกลุ่มสตรีที่มีบุตรกำลังเรียนในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ก็พบว่า จำนวนบุตรที่มีชีวิตมีความสัมพันธ์กับความมุ่งหวังของสตรีเกี่ยวกับระดับการศึกษาของบุตรเพียงเล็กน้อยเท่านั้น

10. จำนวนบุตรที่เป็นภาระ การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างจำนวนบุตรที่เป็นภาระกับความมุ่งหวังของสตรีเกี่ยวกับระดับการศึกษาของบุตร พบว่า โดยทั่วไปนั้น ตัวแปรทั้งสองมีความสัมพันธ์กันในเชิงลบ แต่ในกลุ่มสตรีที่มีบุตรกำลังเรียนในชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 นั้น ความสัมพันธ์ดังกล่าวยังไม่ชัดเจนพอ มีเพียงกลุ่มสตรีที่มีบุตรกำลังเรียนในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เท่านั้น ที่ความสัมพันธ์ดังกล่าวค่อนข้างชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มสตรีที่สามีประกอบอาชีพในภาคเกษตรกรรม และกลุ่มสตรีที่สามีได้รับการศึกษาดต่ำกว่าระดับมัธยมศึกษา

11. ลำดับที่ของบุตร ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างลำดับที่ของบุตรกับความมุ่งหวังของสตรีเกี่ยวกับระดับการศึกษาของบุตร สำหรับกลุ่มสตรีที่มีบุตรกำลังเรียนในชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 พบว่า สตรีที่มีบุตรกำลังเรียนเป็นบุตรคนโตและเป็นบุตรคนสุดท้องมีความมุ่งหวังเกี่ยวกับการศึกษาของบุตรในระดับที่สูงกว่าสตรีที่มีบุตรกำลังเรียนเป็นบุตรคนกลาง โดยเฉพาะในกลุ่มสตรีที่สามีประกอบอาชีพในภาคเกษตรกรรม และกลุ่มสตรีที่สามีได้รับการศึกษาดต่ำกว่าระดับมัธยมศึกษา ส่วนสตรีที่มีบุตรกำลังเรียนในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 นั้น พบในเบื้องต้นว่า ตัวแปรทั้งสองไม่มีความสัมพันธ์กันมากนัก แต่ในกลุ่มสตรีที่สามีประกอบอาชีพในภาคเกษตรกรรม

กลับพบว่า สตรีที่มีบุตรกำลังเรียน เป็นบุตรคนสุดท้องมีแนวโน้มที่จะมุ่งหวังให้บุตรได้รับการศึกษาสูงกว่าสตรีที่มีบุตรกำลังเรียน เป็นบุตรคนโต และในกลุ่มสตรีที่สามีประกอบอาชีพนอกภาค เกษตรกรรมพบว่าลำดับที่ของบุตรไม่มีความสัมพันธ์กับความมุ่งหวังของสตรีแต่อย่างใด

นอกจากข้อค้นพบตามประเด็นต่างๆ ดังกล่าวข้างต้นแล้ว ยังได้ข้อสรุปประการหนึ่งคือ อิทธิพลของปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคมและประชากร มีอิทธิพลต่อความมุ่งหวังของสตรีเกี่ยวกับระดับการศึกษาของบุตรอย่างชัดเจนก็แต่ เฉพาะในกลุ่มสตรีที่มีบุตรกำลังเรียนในชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ส่วนในกลุ่มสตรีที่มีบุตรกำลังเรียนในระดับชั้นที่สูงกว่านี้ แม้จะพบว่าปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคมและประชากร จะยังมีความสัมพันธ์กับความมุ่งหวังของสตรีเกี่ยวกับระดับการศึกษาของบุตรก็ตาม แต่ความสัมพันธ์ส่วนใหญ่ก็ไม่ปรากฏชัดเจน เท่ากับในกลุ่มสตรีที่มีบุตรกำลังเรียนในชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และโดย เฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มสตรีที่มีบุตรกำลังเรียนในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งแทบจะไม่พบความสัมพันธ์ของตัวแปรเหล่านี้เลย ทั้งนี้เพราะสตรีที่มีบุตรกำลังเรียนอยู่ในระดับสูงต่างก็มุ่งหวังให้บุตรเรียนจบในระดับสูง โดยที่สถานภาพทางเศรษฐกิจ สังคมและลักษณะทางประชากรมีอิทธิพลต่อความมุ่งหวังของสตรีเกี่ยวกับระดับการศึกษาของบุตรไม่มากนัก หรืออาจจะกล่าวได้ว่าสตรีที่สามารถส่งเสียบุตรให้ได้รับการศึกษาถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลายนั้น เป็นกลุ่มสตรีที่มองเห็นความสำคัญของการศึกษาอย่างมาก จึงตั้งใจส่งเสียให้บุตรได้รับการศึกษาระดับสูงขึ้นไป โดยไม่คำนึงถึงข้อจำกัดทางเศรษฐกิจ-สังคม และลักษณะทางประชากรของตนมากนัก

ข้อ เสนอแนะ

ผลจากการศึกษาครั้งนี้ ทำให้ทราบว่าปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีอิทธิพลต่อความมุ่งหวังของสตรีเกี่ยวกับระดับการศึกษาของบุตร คือ ประเภทอาชีพของสตรี สถานภาพทางทรัพย์สินของครัวเรือน ระดับการศึกษาของสตรี และการเปิดรับสื่อสารมวลชน กล่าวคือ กลุ่มสตรีที่มีความมุ่งหวังเกี่ยวกับการศึกษาของบุตรในระดับสูง มักจะเป็นกลุ่มสตรีที่ประกอบอาชีพนอกภาค เกษตรกรรม มีสถานภาพทางทรัพย์สินของครัวเรือนระดับสูง มีการศึกษาระดับสูง มีการเปิดรับสื่อสารมวลชนหลายชนิดและอย่างสม่ำเสมอ และมักจะเป็นกลุ่มสตรีที่อาศัยอยู่ในเขต เมือง ดังนั้นนโยบายและมาตรการใดๆ ก็ตามที่ส่งผลต่อการยกระดับสถานภาพทาง เศรษฐกิจและสังคมของสตรี

ไม่ว่าจะเป็นในทางตรงหรือทางอ้อม ย่อมจะมีส่วนช่วยส่งเสริมให้สตรีตั้งความมุ่งหวัง เกี่ยวกับการศึกษาระดับ การศึกษาของบุตรสูงขึ้น และอาจนำไปสู่ความพยายามในการยกระดับการศึกษาของประชากรโดย ส่วนรวมด้วย

สำหรับปัจจัยทางประชากรที่พบว่า มีผลค่อนข้างชัดเจนต่อความมุ่งหวังของสตรี เกี่ยวกับการศึกษาระดับ การศึกษาของบุตร คือ จำนวนบุตรที่มีชีวิต ซึ่งพบว่าสตรีที่มีบุตรน้อย มักจะตั้งความมุ่งหวัง เกี่ยวกับการศึกษาของบุตรในระดับที่สูงกว่าสตรีที่มีบุตรจำนวนมาก ดังนั้น การดำเนินนโยบายการ วางแผนครอบครัว เพื่อลดอัตราการเกิดซึ่งรัฐบาลกำลังกระทำอยู่นี้ นับได้ว่าเป็นหนทางหนึ่งที่จะ ช่วยยกระดับการศึกษาของบุตรให้สูงขึ้นกว่าอดีตที่ผ่านมา และ เป็นที่น่ายินดีประการหนึ่งคือ ความ มุ่งหวังของสตรีไทย เกี่ยวกับการศึกษาระดับ การศึกษาของบุตร ไม่ขึ้นอยู่กับปัจจัย เกี่ยวกับความนิยมในเพศ ของบุตรและลำดับที่ของบุตร ซึ่งถือว่าเป็นปัจจัยที่จะช่วยส่งเสริมการพัฒนาทางการศึกษาของบุตร ให้ประสบความสำเร็จมากขึ้นด้วย กล่าวคือ ไม่ว่ามารดาจะมีบุตร เป็น เพศใดและเป็นบุตรลำดับใด ก็ตาม บุตรแต่ละคนจะได้รับความสนับสนุนทางการศึกษาจากมารดาอย่าง เท่าเทียมกันทุกคน อันจะ เป็นผลให้สามารถยกสถานะภาพของสตรีไทยได้ง่ายขึ้น

ข้อสรุปอีกประการหนึ่งคือ ในกลุ่มสตรีที่มีบุตรกำลัง เรียนในระดับชั้นที่แตกต่างกัน มักจะ พบว่าปัจจัยทาง เศรษฐกิจ สังคม และลักษณะทางประชากร มีอิทธิพลต่อความมุ่งหวังของสตรี เกี่ยวกับการศึกษาระดับ การศึกษาของบุตรในระดับที่แตกต่างกันด้วย กล่าวคือ ปัจจัย เหล่านี้จะมีอิทธิพลสูง มากในกลุ่มสตรีที่มีบุตรกำลัง เรียนในระดับต่ำ (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6) แต่อิทธิพลของปัจจัย เหล่านี้จะน้อยลงในกลุ่มสตรีที่มีบุตรกำลัง เรียนในระดับสูงขึ้นไป (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ตามลำดับ) หมายความว่า ถ้าสตรีสามารถส่งเสียให้บุตรของตนได้รับการ ศึกษาในระดับที่สูงขึ้น สตรีก็จะมองเห็นความสำคัญของการศึกษามากขึ้นด้วย การให้ความสำคัญ กับการศึกษาเป็นแรงจูงใจให้สตรีมีความมุ่งหวัง เกี่ยวกับการศึกษาของบุตรในระดับสูง ซึ่งในกรณีนี้ สถานะทาง เศรษฐกิจ-สังคม และลักษณะทางประชากร จะไม่มีอิทธิพลต่อความมุ่งหวังของสตรี มากนัก

ประเด็นปัญหาสำหรับการพัฒนาการศึกษาตามแนวทางนี้คือ ทำอย่างไร มารดาจึงจะ สามารถส่งเสียให้บุตรได้รับการศึกษาสูงกว่าระดับประถมศึกษา หรือในระดับสูงพอที่จะทำให้มารดา เห็นความสำคัญของการศึกษา และมีความมุ่งหวัง เกี่ยวกับการศึกษาของบุตรในระดับสูงยิ่งขึ้น แต่ ผลจากการศึกษาค้นคว้าพบว่า ปัจจัยที่ทำให้มารดาที่มีบุตรกำลัง เรียนอยู่ในระดับประถมศึกษาไม่อาจ ตั้งความมุ่งหวัง เกี่ยวกับการศึกษาของบุตรในระดับสูงมากนักคือ ปัจจัยทาง เศรษฐกิจ เพราะการ

จะให้บุตรได้รับการศึกษาสูงกว่าการศึกษาภาคบังคับ ย่อมหมายถึง ภาระที่มารดาต้องรับส่งเสียบุตรมากขึ้น ดังนั้น ถ้ารัฐสามารถขยายการศึกษาภาคบังคับถึงระดับมัธยมศึกษาได้ ก็จะเป็นอีกมาตรการหนึ่งที่จะช่วยลดภาระทางเศรษฐกิจของมารดาในการส่งเสียให้บุตรได้รับการศึกษาระดับสูง มาตรการดังกล่าวจะช่วยยกระดับความมั่งหวังของมารดาให้สูงขึ้น ซึ่งเท่ากับเป็นการส่งเสริมนโยบายที่เกี่ยวกับความพยายามในการยกระดับการศึกษาของประชากรไทยให้ประสบความสำเร็จยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการสำหรับผู้สนใจประเด็นนี้ต่อไป เป็นผลมาจากการวิจัยครั้งนี้ได้คัดกลุ่มสตรีที่ไม่สามารถระบุมั่งหวังเป็นขั้น เรียงที่แน่นอนได้ โดยเฉพาะสตรีที่ระบุมั่งหวังเกี่ยวกับระดับการศึกษาของบุตรว่า "แล้วแต่ความสามารถของบุตร", "แล้วแต่บุตรต้องการ" และ "สูงสุดเท่าที่จะเป็นไปได้" ซึ่งพบว่ามีสตรีที่ระบุมั่งหวังในลักษณะนี้สูงถึงกว่าร้อยละ 40 ของสตรีตัวอย่าง จึงเป็นที่น่าสนใจศึกษาต่อไปว่า สตรีกลุ่มนี้จะมีพื้นฐานทางเศรษฐกิจ-สังคม และลักษณะทางประชากรเป็นอย่างไร ทั้งนี้ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ทั้งในเชิงวิชาการ และการนำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยไปประยุกต์ใช้กับการวางแผนพัฒนาระบบการศึกษาของไทยต่อไป